

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут новітніх освітніх технологій

Кафедра адміністративного права та судочинства

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА
з дисципліни: «Актуальні питання адміністративного права та процесу»
на тему: «**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**»

Студентки групи: ПРзм - 11

Бендіни В.Е

Керівник: к.ю.н., доц. Вербіцька М.В.

Національна шкала _____

Кількість балів: ____ Оцінка: ECTS ____

Члени комісії _____

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	
ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ЯК ОБ’ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	5
1.1. Поняття та сутність інклюзивної освіти, її ознаки	5
1.2. Інклюзивна освіта як об’єкт адміністративних правовідносин, її зміст та суб’єкти	7
Висновки до розділу 1	11
РОЗДІЛ 2	
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	12
2.1. Мета, завдання, принципи адміністративно-правового регулювання інклюзивної освіти в Україні	12
2.2. Нормативне регулювання як форма адміністративно-правового впливу на сферу інклюзивної освіти.....	15
2.3. Адміністративні процедури забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на інклюзивне навчання.....	19
Висновки до розділу 2	22
РОЗДІЛ 3	
ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	23
Висновки до розділу 3	27
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30

ВСТУП

Актуальність теми. Забезпечення права на освіту для осіб, що мають особливі освітні потреби (далі – ООП), та вибудовування необхідних для цього гарантій – це суттєва проблема як у світі, так і в межах України. Попри тривалі дискусії та низку ухвалених останнім часом нормативно-правових актів у цій сфері, це питання досі не знайшло свого остаточного вирішення. Фактично, це є серйозним випробуванням для нашого суспільства, для освітніх структур загалом, а також для вчителів та вихователів у звичайних закладах, які раніше не мали досвіду роботи з учнями, котрі потребують особливої уваги.

Інтеграція інклюзивної освіти в українську систему – це освітня реформа у широкому розумінні, що відкриває значний простір для впровадження нових адміністративно-правових механізмів регулювання, ухвалення свіжих управлінських рішень та оцінки міцності освітньої системи перед обличчям необхідних трансформацій. Зважаючи на орієнтацію України на європейську інтеграцію та впровадження міжнародних норм у сфері прав людини, інклюзивне навчання стає усе важливішим інструментом для утвердження соціальної справедливості та забезпечення рівності.

Аналіз останніх досліджень та наукових праць. Хочу зазначити, що дану проблематику вивчали такі науковці та практики: Бородіна О. С., Герасімчук С. С., Кузьменко В. Й., Лідіч Б. В., Магдаліна І. В., Мердова О. М., Мінка Т. П. та інші. Проте, системного адміністративно-правового вивчення, яке б охопило у єдиному комплексі нормотворче забезпечення, інституційну структуру та адміністративні процеси у сфері інклюзивної освіти, зважаючи на актуальні виклики, наразі не спостерігається у вітчизняній науковій думці. Цей факт додатково свідчить про наукову новизну цієї курсової роботи.

Мета та завдання дослідження. **Мета курсової роботи** – здійснити всебічне дослідження адміністративно-правового регулювання інклюзивної освіти в Україні, ідентифікувати наявні недоліки та аргументувати шляхи покращення. Основними завданнями курсової роботи є:

- виокремити теоретико-правові інклюзивної освіти як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- проаналізувати адміністративно-правові форми та методи регулювання інклюзивної освіти в Україні;
- охарактеризувати проблеми та шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання інклюзивної освіти в Україні.

Об'єкт дослідження – правовідносини у сфері розбудови та функціонування інклюзивної освіти в Україні, що підпадають під регулювання адміністративно-правовими нормами.

Предмет дослідження – норми, методи, процедури та форми адміністративно-правового регулювання інклюзивної освіти в Україні, а також питання, пов'язані з їх удосконаленням та можливі шляхи вирішення проблем.

Теоретичною основою дослідження є наукові праці, які стосуються тематики та нормативно-правові акти щодо адміністративно-правового регулювання інклюзивної освіти.

Методи дослідження. У даній курсовій роботі було використано загальнонаукові методи та правові. Зокрема, діалектичний підхід був задіяний для вивчення інклюзивної освіти як явища, що перебуває у стані постійної зміни, аналізуючи його у контексті державної освітньої стратегії та адміністративно-правового впливу. Для вивчення правових норм, що регламентують сферу інклюзивної освіти, застосовувався формально-юридичний метод. Застосування системно-структурного методу дало змогу розглянути механізм адміністративно-правового регулювання як єдине ціле, компоненти якого зумовлені взаємозв'язками. Порівняльно-правовий інструмент був використаний для зіставлення українського правового поля щодо інклюзії з міжнародними критеріями та практикою інших держав.

Курсова робота складається зі вступу, трьох розділів (5 підрозділів), висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ ЯК ОБ'ЄКТА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

1.1. Поняття та сутність інклюзивної освіти, її ознаки

Система отримання освіти, що базується на засадничих правах дітей на навчання та здобуття його поблизу дому називається інклюзивна освіта. Суть її полягає в тому, що діти з особливими навчальними потребами здобувають освіту у звичайних навчальних закладах. Цей підхід спрямований на підлаштування навчальних планів та оточення до індивідуальних можливостей учнів, які мають відмінності у навчанні. Важливо зазначити, що переваги інклюзивної освіти відчутні не лише для учнів з порушеннями у розвитку, а й для їхніх однолітків, які розвиваються згідно з типовими нормами.

Згідно з положеннями Саламанської декларації та Рамок дій щодо освіти осіб з особливими потребами, поняття «особливі освітні потреби» охоплює всіх тих дітей, чиї запити зумовлені різноманітними особливими потребами або навчальними складнощами [17]. Слід підкреслити, що основою сучасної освітньої парадигми в Україні слугує зміщення акцентів від медичного до соціального осмислення, про що свідчить помітний поступ у формуванні та застосуванні належної лексики, зафіксований у ЗУ «Про освіту» [14]. Тим не менш, медичний підхід досі зберігає значний вплив, що, по суті, суперечить істинній ідеї людської відмінності.

Зокрема, згідно з оновленням ЗУ «Про освіту», у разі звернення особи з особливими освітніми потребами чи її законних представників, передбачається формування інклюзивних чи спеціальних груп та класів для здобуття освіти такими особами [14]. Цей законодавчий акт також встановлює обов'язок закладів щодо надання особам з особливими освітніми потребами відповідних психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг. Крім того, він зобов'язує державні та місцеві органи влади заснувати інклюзивно-ресурсні

центри, завданням яких є гарантування реалізації права на освіту та забезпечення психолого-педагогічного супроводу учнів з особливими освітніми потребами.

Таким чином, законодавцем було свідомо розширено коло осіб, на яких поширюється право на інклюзивну освіту. Замість чіткого обмеження лише особами з інвалідністю, впроваджено більш всеосяжне поняття – «особа з особливими освітніми потребами», яке охоплює будь-яку особу, що потребує додаткової, як постійної, так і тимчасової, підтримки в освітньому процесі для забезпечення її права на здобуття освіти. Ключовим завданням інклюзії визнається реагування на найрізноманітніші освітні запити як у межах школи, так і за її межами.

Зокрема, в даному контексті доцільно зазначають К. Мануїлова та Г. Панченко: «Освітня система, що ґрунтується на принципах інклюзії, сприймається як критично важливий та незамінний засіб для стимулювання економічного, соціокультурного та етичного зростання як окремої людини, так і суспільства та держави в цілому. Такий підхід вимагає опанування необхідного арсеналу умінь, формування розумового, фізичного, соціального потенціалу та набуття компетенцій, котрі дають змогу особі реалізувати себе повною мірою та брати активну участь у прогресі суспільства» [7, с. 460].

Фундаментом інклюзивної освіти слугує світогляд, що категорично відкидає будь-яку форму утиску щодо дітей, гарантуючи рівноправне ставлення до кожної особистості, водночас передбачаючи створення особливих умов для вихованців з особливими потребами. Головна засада інклюзивної системи навчання полягає в тому, що усі діти мусять здобувати освіту спільно, завжди, коли це реально здійснити, незалежно від наявних між ними перешкод чи розбіжностей. Освітні установи зобов'язані визнавати й брати до уваги різнобічні потреби своїх учнів через адаптацію методів та темпу викладання.

Зокрема, «з позиції соціального інституціоналізму, сутність інклюзивної освіти проявляється у її спроможності перетворювати індивідуальні риси, унікальність та специфіку кожного члена громади на спільну парадигму

розвитку соціуму. Це досягається через здобуття знань, опанування навичок, які дозволяють адаптуватися, інтегруватися, реалізувати себе і зрештою сформуватися як повноцінний суб'єкт суспільства. На наше переконання, сама інклюзивна освіта постає як феномен, що впливає з імперативу: консолідуватися навколо концепції накопичення та представлення інформації під егідою суспільства, де права й умови є однаковими для всіх. Водночас, інституціоналізація інклюзивної освіти є прямим результатом соціального інжинірингу» [20, с. 38].

Ще однією рисою такого підходу є обов'язок забезпечувати дітей з особливими освітніми потребами усією супутньою підтримкою, необхідною для успішного проходження ними навчального процесу. Саме ці механізми стають найдієвішим інструментом, що формує єдність, спільну участь, взаємну повагу та глибинне розуміння між дітьми з особливими потребами та їхніми однолітками. В основі ж парадигми інклюзивної освіти знаходиться засада відкритої, невизначеної особистості, котра зовнішні обставини свого існування бачить не перепонами, а скоріше набором потенційних шансів. За такої системи особа починає усвідомлювати себе творцем власного життя, а оточення сприймається як незамкнена структура, налаштована під його унікальні вимоги.

1.2. Інклюзивна освіта як об'єкт адміністративних правовідносин, її зміст та суб'єкти

Зазначу, що сучасна система навчання виступає індикатором інтелектуального, духовного, культурного, соціально-економічного розвитку нації. Активізація державної уваги до питань соціального спрямування, зокрема до інклюзії, демонструє запровадження свіжих концепцій стосовно індивідів з особливими освітніми вимогами. Інтеграція інклюзивної моделі здобуття знань в Україні слугує віддзеркаленням потреб, спрямованих на гарантування права на високоякісну освіту для осіб з визначеними потребами. Тому доцільно проаналізувати таку освіту як об'єкт адміністративних правовідносин.

Зміст інклюзивної освіти полягає в тому, що включення в освіті є не лише самоціллю, але й наріжним каменем та ефективним важелем для розширення соціальної інтеграції в загалі. Освітні заклади, де втілено принцип інклюзії, котрі є моделлю суспільного розмаїття та застосовують принципи прийняття, поваги та спільної праці, формують у таких дітей готовність до повноцінного існування у світі. В умовах, коли діти навчаються взаємодіяти з ровесниками, які мають специфічні потреби у навчанні, як з рівними собі, відбувається руйнування хибних уявлень та упереджень.

Знання та навички, набуті через участь у реальному, різнорідному соціальному середовищі, а не в умовах штучно створеної сегрегації, засвоюються людиною набагато глибше та ефективніше сприяють опануванню належних соціальних компетенцій. Доцільно зазначити, що забезпечення охоронної діяльності у сфері адміністративного права стосовно прав дітей з інвалідністю являє собою структурний елемент адміністративно-правової сфери. Його складовими частинами є уніфіковані законодавчі положення цієї галузі, мета яких полягає у превентивному усуненні будь-яких зазіхань на права, вольності та легітимні інтереси неповнолітніх з особливими потребами.

Ця діяльність здійснюється суб'єктами владного управління з метою гарантування повного та справедливого користування цими дітьми усім спектром прав людини та фундаментальними свободами, а також стимулювання шанобливого ставлення до їхньої гідності. Зазначу, що така освіта як об'єкт адміністративних правовідносин має такий зміст. Зокрема, це утвердження однакової цінності для соціуму як самих учнів, так і педагогічного складу; посилення залученості дітей до освітніх та виховних програм, а також позаурочної діяльності, паралельно знижуючи ступінь відчуженості чи виключення окремих учнів; трансформація політики, методів роботи та загальної атмосфери в закладах освіти, щоб вони відповідали різнорідним потребам усіх категорій учнів, які здобувають освіту. Також її зміст становить налагодження ефективної співпраці на партнерських засадах між дошкільними

установами та громадами на місцях, усвідомлення, що інклюзивні процеси в освіті є лише частиною ширшого процесу інклюзивності у суспільстві загалом.

Кінцева мета впровадження інклюзивної парадигми в освітньому просторі полягає у забезпеченні усім дітям доступу до повноцінного соціокультурного буття, стимулюючи їхню найактивнішу взаємодію у груповому середовищі, що, своєю чергою, має на меті гарантувати найглибшу інтеграцію зі світом загалом. Щодо цього доцільно зазначає О. В. Поступна: «В Україні впровадження моделі інклюзивної освіти еволюціонувало від початкового, експериментального застосування у вибраних навчальних закладах, певних географічних регіонах та на окремих освітніх щаблях до формування середовища, що сприяє її повномасштабному розгортанню на усіх рівнях навчання, охоплюючи не лише дітей, але й доросле населення» [10, с. 293].

Також суть адміністративних правовідносин у сфері інклюзивної освіти полягає у комплексі взаємних привілеїв та зобов'язань сторін, які формуються навколо облаштування, гарантування та моніторингу інклюзивного освітнього процесу. Держава та органи, делеговані нею, покладають на себе такі складові цих правовідносин як необхідність формувати сприятливі передумови для інклюзивного навчання, забезпечувати фінансами необхідну матеріально-технічну базу, ухвалювати нормативні критерії і здійснювати контроль за їхнім виконанням. Натомість, особи з ООП та їхні законні представники, в рамках цих правовідносин, мають суб'єктивне публічне право вимагати від владних структур практичної реалізації доступу їх до якісного освітнього процесу.

Щодо суб'єктів такої освіти, то основним із них є дитина із особливими освітніми потребами. Це ті діти, котрим через низку обставин необхідно приділяти значно більше уваги з боку вчителів-педагогів. Це діти, яким певні чинники, не дали змоги повноцінно осягати навколишній світ та відчувати свою причетність до нього, адже вони мають певні захворювання, вади чи відхилення у стані здоров'я. Адаптована освіта для здобувачів знань із ООП сприяє розвитку розумових, рухових, суспільних та почуттєвих сфер, надає

відповідні до їхнього віку зразки поведінки від ровесників, формує шанси здобувати знання у звичних/реальних умовах, дозволяє укріплювати внутрішню цінність та відчувати приналежність до спільноти, гарантує справедливий доступ до освітнього процесу, а також збільшує потенціал для формування нових приятельських зв'язків.

З погляду адміністративного права, вони є приватними особами, чие становище не є рівноцінним стосовно органів державної влади, і саме це вимагає забезпечення адміністративно-правового захисту їхніх законних інтересів. Батьки мають законне право самостійно визначати навчальний заклад для своєї дитини, брати участь у формуванні індивідуалізованого плану розвитку, а також оскаржувати в адміністративному або судовому порядку будь-які рішення службових осіб, що чинять перешкоди реалізації прав їхньої дитини на інклюзивну освіту. Отже, приватні суб'єкти у цьому правовому полі виступають не просто об'єктами державної опіки, а дієвими суб'єктами, які володіють публічними повноваженнями.

Освітні заклади, що практикують інклюзію, демонструють гнучкість у врахуванні специфічних потреб учнів. Це спрямовано на формування та підтримання високої якості пізнавальних та комунікативних процесів для кожного вихованця у навчанні, а також на забезпечення умов для досягнення успіху. Суть значущості інклюзивної освіти полягає у пріоритетності особистості, дитини. Тому важливо цінувати унікальність кожної людини, підтверджувати її самобутність та гарантувати їй подальше повноцінне та шанобливе існування у соціумі [19, с. 196].

Також суб'єктами цих правовідносин є суб'єкти надання освітніх послуг в таких закладах освіти. У закладах дошкільної та загальної середньої освіти запроваджено посади помічника вихователя чи вчителя відповідно, а також асистента дитини. Згідно з аналізом положень ЗУ «Про повну загальну середню освіту», асистент вчителя належить до педагогічних працівників закладу освіти, на відміну від асистента дитини, який є окремим суб'єктом освітнього процесу і може бути представлений соціальним працівником, одним із батьків чи особою,

уповноваженою на це [16]. На мою думку, у чинному законодавстві недостатньо детально прописано перелік та розмежування функціональних обов'язків цих осіб.

Ще такими суб'єктами є державні органи. Державний апарат, відповідальний за втілення політики щодо імплементації інклюзивної освіти в Україні, складається з низки відносно незалежних, структурно розмежованих компонентів. Кожен із цих елементів опікується специфічними гранями означеної політики у межах своєї компетенції, застосовуючи методи та форми, зумовлені його статутними завданнями. З огляду на це, завдання учасників цієї системи слід трактувати як головні вектори їхньої роботи, які уточнюють місію та роль цих структур у процесі становлення й поступу інклюзивної освіти.

Висновки до розділу 1

Отже, інклюзивна освіта, якщо розглядати її крізь призму адміністративного права, являє собою багатогранний правовий інститут, що акумулює компоненти державного керування, надання адміністративних послуг та державних зобов'язань. Її суть полягає не лише у педагогічному наповненні, а в першу чергу – у сукупності правових зобов'язань держави, спрямованих на належне забезпечення рівноправного доступу до освітнього процесу, що є невід'ємним конституційним правом кожної особи.

Інклюзивна освіта, якщо її розглядати як предмет адміністративних юридичних відносин, являє собою багатоскладове явище. Сутнісна наповненість цих правових зв'язків формується як із закріплених законодавством вимог щодо інклюзивного освітнього процесу, так і з індивідуальних розпоряджень адміністративного характеру, ухвалених стосовно окремого учня. Рівень успішності адміністративно-правового впливу у цій сфері залежить від гармонійності співпраці усіх учасників такої освіти.

РОЗДІЛ 2

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ФОРМИ ТА МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1. Мета, завдання, принципи адміністративно-правового регулювання інклюзивної освіти в Україні

Головним завданням інклюзивної системи навчання є усунення ізоляції, забезпечення сприятливих обставин для жвавої співпраці та цілковитого включення кожної особи до життя громади [5, с. 150]. Ключовою відмітною рисою адміністративно-правового регулювання інклюзивної освіти є те, що усі фактичні етапи та нюанси організації навчальної діяльності підпадають під дію нормативно-правових актів, що мають підзаконний статус.

Зокрема, метою імплементації інклюзивного підходу у сфері здобуття знань полягає у створенні умов, аби кожна дитина мала змогу повноцінно долучатися до громадського життя, брати найактивнішу участь у колективній діяльності, що, своєю чергою, забезпечить найтіснішу інтеграцію із соціумом. Інклюзивна освіта реалізується через таку організацію навчально-виховного процесу, яка уможливорює залучення до нього дітей з ООП – чи то фізичними, розумовими, соціальними, чи іншими потребами. Здобуття освіти учнями, що мають особливі навчальні потреби, а також тими, що мають інвалідність, передбачає отримання ними знань.

У сфері нормативів завдання полягає у створенні єдиної та послідовної системи законів та інших нормативних документів, які б упорядковували права громадян, що потребують особливої освіти, визначаючи критерії інклюзивного навчання та забезпечуючи їх виконання. На інституційному рівні це означає чітке розмежування повноважень державних органів, запровадження механізмів нагляду та підзвітності, а також налагодження співпраці між державою, громадськими організаціями та батьківськими об'єднаннями. З огляду на це, фінальне завдання адміністративно-правового регулювання

полягає не просто у формальному закріпленні прав, а у фактичному забезпеченні їх здійснення, тобто у перетворенні права на освіту з простої декларації на дієво захищене особисте право кожного індивіда.

Доцільно зазначити, що нинішній етап розвитку адміністративно-правового регулювання навчання осіб з особливими освітніми потребами, що ґрунтується на принципі переходу від проголошення однакових прав до надання реальних шансів, а також від системи закритого утримання до повного включення у суспільство, в Україні має такі ключові вектори розвитку. По-перше, це гарантування рівного доступу до якісного навчання та права людей з інвалідністю обирати різноманітні типи освітніх установ та форми здобуття знань. По-друге, це збільшення кількості навчально-реабілітаційних установ, де дітям з особливими потребами та їхнім батькам надається всебічна підтримка, включно з психолого-педагогічною допомогою. Важливою особливістю цих центрів є те, що вони часто об'єднують дітей із різними порушеннями здоров'я, котрі нерідко мають сукупні проблеми у розвитку.

По-третє, це активізація впровадження інтегрованого та інклюзивного підходів у навчанні громадян з обмеженими можливостями у загальноосвітніх та дошкільних закладах, а також у вищій школі. По-четверте, цей принцип характеризується посиленням уваги до своєчасного виявлення проблем розвитку (ранньої діагностики) та надання комплексної медико-психолого-педагогічної корекції відхилень у зростанні дитини та збільшення частки корекційно-розвивальної складової у переглянутому змісті та цілях навчання дітей з особливими потребами відповідно до державних освітніх нормативів та навчальних планів.

Також беручи до уваги унікальні характеристики різних закладів освіти, які функціонують у специфічних умовах, як самостійного об'єкта правового втручання, видається слушним поділити усі засади адміністративно-правового упорядкування організації та здійснення освітнього процесу у цих установах доцільно зазначити про універсальні принципи. До універсальних належать ті принципи, які є властивими як для адміністративно-правового керування

освітньою роботою у освітніх закладах із специфічними умовами, так і для адміністративно-правового регулювання будь-яких інших суспільних взаємин, незалежно від їхньої суті, галузі чи сфери [8, с. 119].

Засада верховенства права накладає зобов'язання надавати першочергову увагу правам людей, які мають особливі освітні потреби, і забороняє чинити будь-які обмеження щодо цих прав, посиляючись на довільні рішення адміністрації, брак коштів чи складність організації. Саме ця засада зобов'язує державні органи вживати усіх належних кроків задля забезпечення права на здобуття освіти. Принцип недискримінації та рівноправності накладає вето на будь-яку форму упередженого ставлення через інвалідність при отриманні освітніх послуг. Його практичне втілення полягає у необхідності забезпечення припасування освітнього простору до унікальних потреб дитини.

Не менш важливими є принцип доступності. Зокрема, її визначеність сягає складових освітньої системи, фахової підготовки персоналу, рівня їхньої кваліфікації, забезпеченості навчальних закладів матеріально-технічними ресурсами, а також надання особам з інвалідністю безкоштовної освітньої підтримки (через Фонд соціального захисту інвалідів) та звільнення від оплати за здобуття вищої освіти (за рахунок державного фінансування). Доцільно в цьому контексті зазначити, що в Україні система інклюзивної освіти еволюціонувала від випробувального впровадження у певних навчальних закладах, територіях та на різних освітніх щаблях до налаштування умов для її повсюдного запровадження на усіх освітніх рівнях.

Доцільно зазначити і про спеціальні принципи такого регулювання. Зокрема, ідея індивідуального підходу вимагає брати до уваги своєрідні освітні запити кожної особи. У практиці це виявляється у тому, що для кожного учня з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти мусить бути розроблена персональна програма розвитку. Засада співпраці та участі громадськості уособлює потребу у тісному зв'язку між владними структурами, освітніми установами, родинами, громадськими об'єднаннями та самими людьми з обмеженими можливостями, коли формується політика у сфері освіти. Принцип

цілісності та всеохопності наголошує на тому, що нормування має охоплювати усю сферу взаємовідносин – починаючи від юридичного оформлення і аж до фактичного виконання та нагляду, а не зводиться лише до декларації певного права.

2.2. Нормативне регулювання як форма адміністративно-правового впливу на сферу інклюзивної освіти

Варто зазначити, що рушійна сила позитивних трансформацій щодо нормативного регулювання інклюзивної освіти першочергово проявилася у сфері міжнародно-правових документів. Так, стаття 29 Конвенції про права дитини чітко окреслює цілі дитячої освіти, серед яких ключовими є: максимальний розвиток особистості дитини, її обдарувань, а також розумового і фізичного потенціалу; формування готовності дитини до повноцінного життя у вільному соціумі, яке базується на принципах взаєморозуміння, миру, толерантності та інших цінностях [2]. З огляду на вищезазначене, можна стверджувати про утвердження пріоритету захисту права дитини на освіту у всій її повноті.

Особливої уваги заслуговує факт, що ця Конвенція не передбачає жодних обмежувальних умов чи винятків, які б стосувалися дітей з ООП. Це, на наше переконання, демонструє засвоєння Україною інклюзивної парадигми. Також з огляду на Саламанську декларацію, про яку ми зазначали раніше, можна дійти загальних міркувань, що цей документ, підсумовуючи попередній успішний досвід у сфері освіти, проголошує інклюзію ключовим вектором розвитку освітньої галузі [17]. Сутнісна відмінність цього вектора полягає у вимозі до освітньої системи гнучко реагувати на індивідуальні особливості та потреби кожної дитини. Водночас, ця Декларація не заперечує можливості окремим дітям здобувати освіту поза межами загальноосвітніх закладів, навіть якщо основний фокус зроблено на спільному навчанні.

Концепція «інклюзії» здобула загальне визнання та стала ключовим поняттям із моменту ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН резолюції 1993 року, що містила Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для людей з інвалідністю [21]. Попри те, що у сучасному світі термін «інваліди» поступово поступається місцем формулюванню «особа з інвалідністю», цей документ мав визначальний вплив на поширення ідеї інклюзії у світовому масштабі. Його резолюція підкреслювала зобов'язання держав усвідомити критичну важливість створення безперешкодного доступу в ході впровадження механізмів рівних можливостей для цих категорій громадян у кожному аспекті суспільного життя.

Доцільно зазначити про те, що національні правові акти зазнають впливу світових процесів завдяки впровадженню правової системи у міжнародний простір, приведенню правових приписів до єдиних стандартів та узгодженню законодавства. Погляди на освіту, яких дотримується кожна успішна країна, зокрема й Україна, становлять складову загальнодержавної соціальної доктрини. Так, цілі, що ставляться перед інклюзивним навчанням, головним чином націлені на забезпечення рівного права на здобуття освіти без будь-яких упереджень. Це означає спільне навчання осіб, які потребують особливої уваги до навчання, з іншими особами, за умови створення необхідних специфічних умов для освітнього процесу.

Стаття 53 Основного Закону нашої держави декларує, що освіта – це невід'ємне право кожного громадянина [3]. Органи влади зобов'язані гарантувати вільний доступ до дошкільної, повної середньої загальної, професійно-технічної та вищої освіти у державних і муніципальних навчальних закладах, а також забезпечити її безкоштовність. Також прописано стимулювання розвитку дошкільних, загальноосвітніх (повна середня), позашкільних, професійно-технічних, вищих та післядипломних освітніх ступенів і різноманітних форматів навчання, надання державних фінансових допомог (стипендій) та пілг для учнів та студентів.

У Конституції України та низці інших законодавчих актів чітко вказано про те, що люди з інвалідністю мають повне право здобувати освіту у державних та комунальних установах, враховуючи їхні індивідуальні потреби, нахили, потенціал, прагнення та уподобання. Не можна применшувати значущості дошкільної освіти та здобуття повної загальної середньої освіти дітьми з інвалідністю для їхнього виховання та формування як особистостей. Відповідно до частини першої статті 21 ЗУ «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні», виховання та навчання дітей з інвалідністю організовується у звичайних чи спеціалізованих дошкільних і освітніх установах [15].

Разом із цим, ЗУ «Про повну загальну середню освіту» передбачає, що загальноосвітні школи мають право формувати у своїй структурі класи (групи) з вечірнім (заочним) або дистанційним навчанням, класи (групи) з розширеним вивченням окремих дисциплін, а також спеціальні та інклюзивні класи для потреб дітей з особливими освітніми вимогами [16]. Також згідно з оновленим ЗУ «Про освіту», передбачено формування або інклюзивних, або спеціальних груп чи класів для здобуття освіти тими, хто має особливі освітні потреби, за умови, що з такою потребою звертається сама особа або ж її батьки [14].

Доцільно зазначити, що значна частина нормативно-правових актів, які регулюють питання запровадження інклюзивного навчання, представлена Указами Глави держави та Постановами Уряду. Як приклад, постановою Кабінету Міністрів України затверджено положення про інклюзивно-ресурсний центр [12], яке визначає цей центр як заклад, створений для реалізації права дітей з особливими освітніми потребами (віком від двох до вісімнадцяти років) на здобуття дошкільної та повної загальної середньої освіти, включно з ПТНЗ, через здійснення комплексної оцінки розвитку дитини фахівцями, надання відповідної психолого-педагогічної підтримки та гарантування постійного кваліфікованого супроводу (за винятком дітей у закладах дошкільної освіти компенсуючого типу та учнів спеціальних загальноосвітніх закладів (шкіл-інтернатів).

Ключову роль у адміністративно-правовому полі, що стосується освіти осіб з ООП, відіграють Концепція розвитку інклюзивного навчання та Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх закладах [4; 13]. Ці документи врегульовують низку аспектів, пов'язаних з організацією навчального та виховного процесу, створенням належних умов для навчання, а також адаптацією освітньої діяльності до потреб дитини та її родини. На мою думку, схвалення Концепції розвитку інклюзивного навчання у 2010 році стимулювало прогрес інклюзивної освіти на території України та посприяло випрацюванню законодавчих і нормативних документів, спрямованих на впровадження інклюзивного підходу до навчання. Ключове значення має чітко сформульована державна стратегія, яка повинна базуватися на вдосконаленні механізмів інтеграції дітей з особливими освітніми потребами у загальноосвітнє середовище, а також брати до уваги сучасні науково-методичні засади реалізації інклюзивної освіти.

Доцільно зазначити, що нормативне регулювання, що є однією із форм адміністративно-правового регулювання, реалізує низку функцій у сфері інклюзивної освіти. Насамперед, воно виконує регулятивну роль, окреслюючи коло прав та зобов'язань усіх суб'єктів освітньої взаємодії: школярів, їхніх опікунів, освітян та керівництва навчальних закладів. Таке регулювання має й охоронне призначення, адже воно впроваджує механізми для захисту та відновлення порушених законних інтересів та притягнення до належної відповідальності тих, хто нехтує імперативами інклюзивного законодавства. Організаційний аспект проявляється у формуванні системи та визначенні повноважень органів управління, зокрема тих інклюзивних ресурсних центрів, на які покладено обов'язок забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Таким чином, вказані вище правові документи слугують законодавчою базою для гарантування належного здійснення права на освіту громадян, які мають особливі освітні потреби. Водночас, не варто ігнорувати правосвідомість соціуму, котрий нині орієнтується на європейські ідеали у визнанні прав кожної

особистості, включно з правом на освіту для тих, хто потребує особливої освітньої підтримки. Процеси глобалізації, своєю чергою, стимулюють вдосконалення внутрішнього законодавства шляхом його приведення у відповідність та практичного застосування міжнародних норм.

2.3. Адміністративні процедури забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на інклюзивне навчання

У сфері, що досліджується, ключовою адміністративною дією є процес встановлення унікальних освітніх потреб дитини, який виконують інклюзивно-ресурсні центри. Саме ці установи відповідають за проведення всебічної психолого-педагогічної експертизи розвитку дитини. На підставі цієї оцінки видається відповідний висновок, що містить поради щодо обрання формату здобуття освіти, обов'язкових навчальних умов та необхідних видів супроводу. Таким чином, інклюзивно-ресурсний центр функціонує не лише як дорадчий орган, але й як активний учасник адміністративних правовідносин, чії ухвали матимуть прямі правові наслідки для всіх залучених до освітнього процесу сторін.

Забезпечує права дитини така процедура як визначення особливих освітніх потреб дитини, яку здійснюють інклюзивно-ресурсні центри. Зокрема, Міністерство освіти і науки (далі – МОН) посідає провідну позицію серед центральних органів виконавчої влади, відповідаючи за формування та втілення державної стратегії стосовно функціонування інклюзивно-ресурсних центрів (далі – ІРЦ). ІРЦ, у свою чергу, це організація, створена задля гарантування права дітям з особливими освітніми потребами у віці від двох до вісімнадцяти років на отримання дошкільної та повної загальної середньої освіти. Це включає навчання також у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та інших освітніх установах, де здобувається загальна середня освіта. Механізм реалізації цього права полягає у проведенні повної психолого-педагогічної

експертизи розвитку, а також у наданні психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг.

Важливого значення у порядку здійснення адміністративного регулювання набуває й система фінансування інклюзивного підходу до здобуття освіти, що втілюється завдяки виділенню коштів із скарбниці держави як субвенція на освітні потреби громадян із ООП. Зокрема, щодо цього доцільно зазначають Н. Ставнича та С. Нагорняк: «ЗУ «Про дошкільну освіту» закріплює за засновником відповідальність за належне матеріально-технічне та фінансове забезпечення роботи закладу. Проте виявлено, що ці гарантії втілюються не повною мірою, що пов'язано з обмеженою кількістю виділених коштів. Хоча чинне законодавство містить механізми для міжбюджетних переказів та освітньої субвенції, у фінансовій моделі бракує чітко окресленого інструменту, спрямованого саме на цільове фінансування заходів, пов'язаних із створенням безперешкодного середовища (безбар'єрності) у закладах дошкільної освіти. Це, своєю чергою, призводить до розпорошеності фінансової допомоги та обумовлює той факт, чи буде якість інклюзивного середовища залежати від фінансового потенціалу окремої територіальної громади» [18, с. 59].

Доцільно зазначити, що 05.02.2026 року Кабінет Міністрів України затвердив постанову №129, яка почне діяти із 01.08.2026 року. Це рішення знаменує суттєвий прогрес у розвитку системи надання освітніх послуг, оскільки воно переглядає регламенти упорядкування освітнього процесу для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами та деталізує механізми супроводу, що сприяють підвищенню доступності, зрозумілості та результативності навчання кожної дитини [11].

Цей документ визначає основні адміністративні процедури дотримання прав таких дітей під час надання такої освіти. По-перше, обов'язок освітнього закладу полягає у формуванні інклюзивного середовища за наявності потреби в навчанні дітей з ООП. По-друге, індивідуальна програма розвитку (далі – ІПР) слугує фундаментальним засобом індивідуалізації освітнього процесу для

здобувачів освіти з ООП. Важливо розуміти, що ППР – це не просто формальність, а ретельно розроблена інструкція для всього супровідного персоналу, яка окреслює завдання, методики та чіткі кроки для задоволення освітніх запитів дитини.

По-третє, індивідуальну освітню траєкторію формують за необхідності для здобувачів освіти, яким потрібен другий-п'ятий рівень супроводу. Цей план готується командою фахівців, долучаючи вчителів, які викладають певні предмети, потім його погоджує педагогічна рада та остаточно затверджує директор закладу. По-четверте, чітко окреслено розподіл повноважень між цими двома ролями: асистента вчителі та асистента учня. Посада асистента вчителя є педагогічною і вводиться у штатний розпис закладу, коли створюється інклюзивний клас. Його головна місія полягає у сприянні вчителю в налагодженні освітнього процесу всередині такого класу.

Особа, що виконує функції асистента учня (дитини), займається задоволенням особистих соціальних та соціально-побутових потреб дитини (наприклад, сприяння у пересуванні, прийомі їжі, підтриманні особистої гігієни тощо). Таку функцію може виконувати один із батьків, особа, делегована ними, або ж соціальний працівник. Доцільно зазначити, що «чинні закони в межах України створюють підґрунтя для запровадження як тривалої, так і короткотермінової підтримки у сфері навчання. Ця допомога пропонується, ґрунтуючись на особистих запитах у здобутті освіти, без прив'язки до наявності чи відсутності інвалідності у людини» [1, с. 20].

Також доцільно наголосити в системі адміністративних процедур забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на інклюзивне навчання на тому, що якісне застосування цих інструментів гарантує запобігання будь-яким випадкам порушення чи обмеження прав, свобод та законних інтересів дітей з особливими потребами у процесі їх інтеграції у суспільство. Водночас, для досягнення ефективного адміністративно-правового захисту згаданої категорії прав, вирішальне значення має не лише коректне проходження процедури, а й правильний добір самого методу правового

захисту. Адміністративна процедура загалом постає як суворо впорядкований регламент дій органів публічного управління, спрямований на виконання покладених на них безпосередніх функцій та завдань, фінальною метою якого є винесення адміністративного рішення.

Висновки до розділу 2

Отже, адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні являє собою процес, що змінюється, перебуваючи у фазі інтенсивного становлення. Його кінцева мета – забезпечення кожній дитині рівноцінного доступу до здобуття належної освіти. Вона досягається шляхом послідовного виконання низки визначених функцій, котрі охоплюють врегулювання на рівні законодавства, налагодження організаційних механізмів, фінансового забезпечення та кадрового наповнення. Засади, на яких ґрунтується це регулювання, відображають як універсальні постулати правової системи держави, так і особливості взаємовідносин у сфері освіти.

Законодавче врегулювання постає як основний спосіб адміністративно-правового тиску на галузь інклюзивної освіти, що включає закріплення правових критеріїв, окреслення повноважень відповідних установ та забезпечення гарантій для осіб, які мають ООП. Для подальшого прогресу у цій сфері необхідним є комплексне покращення нормативно-правового поля, враховуючи фактичні вимоги суб'єктів освітнього процесу.

Отже, заходи адміністративного характеру, спрямовані на гарантування права дітей з особливими освітніми потребами на інклюзивну освіту, утворюють розгалужену, багатоетапну структуру. Вона включає роботу інклюзивно-ресурсних установ, створення індивідуальних планів розвитку, управління фінансами тощо. Наскільки добре функціонує ця система, залежить не лише від якості окремих юридичних кроків, а й від гармонійності їхнього поєднання та вміння швидко відгукуватися на запити індивідуальних потреб дитини.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Ідеї щодо формування простору, де немає бар'єрів, або впровадження навчання з урахуванням різноманітності стикаються з низкою перешкод: фінансування та матеріальне забезпечення є недостатніми, відчувається дефіцит фахівців належної кваліфікації, підхід до інклюзії часто зводиться до формальності, крім того, наголошується на потребі розвіяти упередження як у громаді, так і серед викладацького складу [6, с. 135].

Аналізуючи чинне законодавство, що визначає адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти, помітно, що значна кількість правил носить рекомендаційний характер, і, по суті, певні досить суттєві аспекти залишаються поза межами адміністративно-правового регулювання у цій галузі суспільних зв'язків. Варто також акцентувати увагу на тому, що на даний момент відсутня чинна нова Концепція. Такий стан речей негативно відбивається на темпах розвитку інклюзії в Україні, зважаючи на швидкі зміни у сфері освіти загалом, і інклюзивної освіти зокрема. За певних обставин це навіть здатне спричинити порушення права осіб з ООП на інклюзивну освіту у перспективі. Оновлена Концепція повинна бути не просто декларацією, а конкретним планом узгоджених кроків для владних структур, освітніх закладів та родин дітей з ООП.

Узагальнюючи розгляд чинного законодавства стосовно запровадження інклюзивної освіти та забезпечення освітніх прав кожної дитини, слід дійти висновку про необхідність його доопрацювання. Відзначу, що офіційні освітні акти містять неузгодженості у трактуванні деяких норм та методологій. У різних правових документах простежуються відмінні концептуальні засади. Проте, по суті, наявна достатня база для активізації впровадження вже готових інноваційних рішень. Деякі потрібні регуляторні акти наразі розробляються і потребують кращого просування.

З огляду на те, що ефективна інтеграція осіб з інвалідністю у суспільство вимагає початку цього процесу змалечку, слушним кроком було б доповнити законодавство, нормами, які б передбачали створення при дошкільних установах спеціальних груп для дітей з інвалідністю, укомплектованих досвідченими педагогами. Такий захід забезпечив би таким дітям з інвалідністю всебічний розвиток відповідно до їхніх задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, розумових і тілесних характеристик, а також культурних потреб. Крім того, це сприяло б формуванню їхніх особистісних моральних рис, дало б змогу здобути життєвий досвід та успішно інтегруватися у соціум.

Доповнення до ЗУ «Про повну загальну середню освіту» тепер дозволяють загальноосвітнім установам формувати у своїй структурі як спеціальні, так і інклюзивні класи з метою забезпечення навчання дітей, які мають ООП [9, с. 61]. Проте все ще вбачаємо прогалини у самій законодавчо закріпленій процедурі започаткування інклюзивних формувань/класів. Керівники навчальних закладів змушені ухвалювати рішення самостійно, спираючись на власні дискреційні повноваження, у питаннях, щодо яких жодних вказівок – ані у формі нормативних документів, ані у вигляді рекомендаційних листів – від держави не надходило.

Також нагальною є потреба у корегуванні чинних законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» стосовно обсягу робочого часу асистента вихователя та асистента вчителя, а саме – у бік його розширення. Через брак годин, задекларована ключова педагогічна мета інклюзивної освіти не може бути досягнута повноцінно. Потрібно також переглянути нормативи щодо наповнюваності груп та класів, встановивши вимогу, щоб у межах одного класу перебували винятково учні з ідентичними типами порушень.

На моє переконання, інтеграція дітей з інвалідністю у загальноосвітній процес є доволі важким завданням у межах нашої держави. Звідси випливає необхідність покращення чинної державної освітньої стратегії та відповідного законодавчого поля, яке регулює надання освітніх послуг особам з інвалідністю, зокрема, в частині запровадження інклюзивної освіти. Для того,

щоб вивести здобуття освіти особами з ООП на якісніший та дієвіший рівень, спершу слід наростити обсяги інформування про гарантовані права таких дітей на освіту в Україні, пришвидшити впровадження сучасних технологій та інноваційних рішень у цій сфері, а також гарантувати практичне втілення оновленої освітньої законодавчої бази.

Серед головних аспектів адміністративно-правового упорядкування вектору розвитку інклюзивної освіти в нашій країні виступає невід’ємне право особи на соціальну підтримку та здобуття освіти. Було з’ясовано, що інклюзивна модель навчання загалом чинить помітний вплив на освітній шлях осіб із специфічними освітніми потребами, що гарантується застосуванням персоналізованого педагогічного підходу до кожної особистості та усвідомленням їхніх прав у межах демократичної системи. В умовах сучасності необхідно наголосити на тому, що фактори, які безпосередньо визначають адміністративно-правове регулювання процесу еволюції інклюзивної освіти в Україні, вимагають також розробки свіжих правових концепцій у нинішній освітній сфері, незважаючи на те, що запуск становлення інклюзії в українській освіті розпочався ще на рубежі XX століття.

При цьому покращення адміністративно-правового регулювання інклюзивної освіти має бути орієнтоване на європейську інтеграцію України. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність перегляду першочергових завдань освітньої державної політики та запровадження світових методик роботи з малюками, які потребують особливих освітніх умов, спираючись на принципи забезпечення рівних шансів та доступу до здобуття освіти високої якості. Успішна реалізація окреслених цілей напряду залежить від того, наскільки продуктивно функціонують інклюзивно-ресурсні осередки, зокрема від їхньої здатності впоратися з такими функціями:

- провести всебічну психолого-педагогічну діагностику розвитку дитини;
- визначити факт наявності у дитини специфічних освітніх потреб;
- сформулювати пропозиції стосовно організації навчання на засадах інклюзії;

- організувати надання психолого-педагогічної підтримки дитині;
- надати фахову методичну підтримку вихователям та батькам цих дітей;
- гарантувати всебічний, професійний супровід дітей протягом усього періоду.

Також належне державне забезпечення інклюзивної освіти потребує суттєвого доопрацювання. Дефіцит фінансування спричиняє недокомплектацію матеріально-технічного забезпечення освітніх установ, унеможливорює належний доступ до передових навчальних інструментів, спеціалізованих методик та допоміжних технологій. Значна частина шкіл та садків стикається з нестачею фахівців – асистентів для вчителів, логопедів, дефектологів, фахівців із реабілітації та психологів. Водночас, потребує оновлення та розширення система професійного зростання педагогічних працівників у площині інклюзивного навчання.

Проблемним аспектом є й те, що наразі ми зіштовхуємося з відсутністю уніфікованого способу визначення якості інклюзивного освітнього процесу та оцінки ефективності діяльності інклюзивно-ресурсних осередків. Такий брак чітко окреслених критеріїв для оцінювання, своєю чергою, применшує дієвість виконання державних ініціатив. Хоча певний прогрес помітний, менталітет суспільства ще не цілком прийняв концепцію інклюзії. Подекуди у громадах досі простежуються стереотипи стосовно спільного перебування у навчанні дітей з особливими потребами та інших однолітків. З огляду на це, нагальною постає потреба у впровадженні послідовної роз'яснювальної діяльності.

Доцільно щодо цього зазначає Б. В. Лідіч: «Щоб гарантувати рівні освітні можливості, необхідно подбати про ергономіку з огляду на усі освітні потреби, провести підготовку викладацького складу, сприяти формуванню толерантного ставлення у соціумі та впроваджувати гнучкі моделі отримання знань, такі як частково віддалене навчання, хоча пріоритетом має залишатися навчальний процес, проведений безпосередньо. Дієве втілення державної стратегії у цій сфері можливе лише за умови злагодженої роботи урядових структур, навчальних закладів, неурядових об'єднань та суспільства в цілому. Отже,

формування комплексної адміністративно-правової бази для освітнього забезпечення людей з інвалідністю мусить перетворитися не просто на законодавче, але й на етичне зобов'язання держави, мета якого – це розбудова справедливого та інклюзивного соціуму» [5, с. 151].

З огляду на зазначене, вважаємо, що інклюзія, разом із її основними засадами та світоглядом, не просто справляє відчутний вплив на навчальне оточення певної освітньої установи, а й формує ширший національний освітній ландшафт, долучаючись до демократизації державної політики, що, своєю чергою, є невід'ємним елементом планування інклюзивного соціуму. Йдеться про державу, де кожному гарантовано рівні шанси та враховуються унікальні запити, завдяки чому всі члени суспільства збагачуються від послідовного поступу в економічній, соціальній та освітній сферах.

Висновки до розділу 3

Отже, покращення адміністративно-правового регулювання інклюзивної освіти на території України являє собою багатогранне завдання, що вимагає синхронної роботи щодо нормотворення, розбудови інституцій та практики застосування права. Основними аспектами, де необхідно сфокусувати реформаторські кроки, мусять бути зведення до єдиного кодексу законів про інклюзивну освіту, нарощування спроможності органів державного управління у цій сфері, а також впровадження дієвих засобів охорони прав громадян із ООП. Вважаю, що тільки за умови впровадження системного вирішення накопичених викликів інклюзивна освіта зможе трансформуватися із суто формальної законодавчої норми у відчутну реальність, що забезпечує справді рівні освітні шанси для усіх дітей на території України.

ВИСНОВКИ

З огляду на зазначене в роботі, можна зробити такі висновки:

1. Здійснивши розгляд теоретико-правових засад інклюзивного навчання, можна стверджувати, що інклюзія являє собою багатогранне соціально-правове явище, котре виходить за рамки виключно педагогічного поняття і може розглядатися як предмет адміністративно-правового регулювання. Інклюзивний освітній процес відрізняється своєрідним колом суб'єктів, особливим наповненням правових зв'язків та розгалуженою структурою взаємних прав та зобов'язань сторін, залучених до освітньої діяльності, що вимагає сфокусованого державного управлінського втручання у цей сектор.

2. Аналіз адміністративно-правових способів та засобів упорядкування інклюзивної освіти в Україні демонструє, що держава оперує доволі значним набором юридичних важелів впливу на цей сектор, хоча їх імплементація нерідко бракує цілісності та скоординованості. Законодавче оформлення, незважаючи на наявність досить об'ємного правового поля, характеризується розрізненістю та наявністю певних неузгодженостей, що заважає сталому застосуванню норм у різних частинах держави.

Адміністративні процеси, спрямовані на гарантування прав осіб з ООП, зокрема, такі як функції інклюзивно-ресурсних установ, формування індивідуальних планів розвитку та механізмів фінансового забезпечення – загалом застосовуються в Україні, проте їхнє впровадження стикається з перешкодами інституційного, кадрового та матеріального характеру, що негативно відбивається на результативності всієї системи адміністративно-правового нагляду за інклюзивною освітою.

3. Розгляд труднощів, що існують у сфері адміністративно-правового врегулювання інклюзивної освіти в Україні, дав змогу ідентифікувати три взаємозалежні проблеми, які можемо розділити на кілька груп. Перша група – це законодавчі проблеми, зокрема наявність прогалин та суперечностей у чинних нормах, а також відсутність єдиного кодифікованого документа, що

регулював би цю галузь. Друга група стосується інституційних проблем – це обмежена спроможність органів державного управління, насамперед інклюзивно-ресурсних осередків та органів місцевого самоврядування, належним чином реалізовувати свої повноваження.

Третя група – це процедурні недоліки, що проявляються у недієвості механізмів нагляду, застосування юридичної відповідальності та порядку адміністративного оскарження рішень. Вирішення окреслених викликів вимагатиме впровадження багатовекторних трансформацій, які необхідно проводити паралельно на усіх трьох виокремлених рівнях.

Отже, на підставі здійсненого аналізу доцільно констатувати те, що адміністративно-правове забезпечення інклюзивної освіти в Україні знаходиться у процесі формування та вимагає методичного вдосконалення у сферах законотворення, розбудови інституцій та правозастосування. Для посилення результативності цього регулювання вважаємо за потрібне створити та ухвалити окремий законодавчий акт, присвячений інклюзивній освіті, який би охоплював усі аспекти пов'язаних правових відносин та ліквідував існуючі неузгодженості у законодавстві. По-друге, доцільно було б наростити інституційну спроможність інклюзивно-ресурсних центрів через збільшення їх фінансового забезпечення, розширення кадрового складу та чітке законодавче закріплення їхнього адміністративно-правового статусу.

По-третє, імплементувати ефективні механізми адміністративної відповідальності за порушення права на інклюзивне навчання, а також спростити процедури судового чи адміністративного оскарження рішень, прийнятих освітніми органами влади та впровадити ґрунтовний, систематичний моніторинг дотримання прав дітей з ООП, залучаючи до цього процесу представників громадянського суспільства та міжнародну спільноту. Вважаємо, що впровадження означених заходів допоможе Україні наблизитись до загальноєвропейських критеріїв інклюзивної освіти та реально забезпечити рівність можливостей для кожної дитини, незалежно від її стану здоров'я чи індивідуальних особливостей розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бородіна О. С., Кузьменко В. Й. Правові основи забезпечення інклюзивного навчання у ЗВО в Україні: аналіз чинного законодавства. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2025. №103. С. 17-21.
2. Конвенція про права дитини: Конвенція від 20.11.1989, № 995_021. *Відомості Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 29.03.2026).
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996, №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.03.2026).
4. Концепція розвитку інклюзивного навчання: Концепція від 01.10.2010, № в0912290-10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0912290-10#Text> (дата звернення: 01.04.2026).
5. Лідіч Б. В. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні та проблеми практичного впровадження. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 12. С. 149-152.
6. Магдаліна І. В. Адміністративно-правові засади реалізації освітньої функції держави. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2025. Сері: *Право*. Випуск 91: частина 3. С. 132-139.
7. Мануїлова К., Панченко Г. Інклюзивна освіта як стратегія: державна політика рівних можливостей. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2025. №33. С. 458-464.
8. Мердова О. М. Принципи адміністративно-правового регулювання організації та впровадження освітньої діяльності в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання в Україні. *Правовий часопис Донбасу*. 2024. №4. С. 118-123.

9. Мінка Т. П., Герасімчук С. С. Адміністративно-правове регулювання прав осіб з інвалідністю: сучасний стан та шляхи удосконалення. *Правова позиція*. 2022. №4(37). С. 60-62.
10. Поступна О. В. Нормативно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні: ретроспективний аналіз. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія «Державне управління»*. 2024. №2(21). С. 286-297.
11. Про внесення змін до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 05.02.2026, № 129-2026-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/129-2026-%D0%BF#Text> (дата звернення: 04.04.2026).
12. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр: Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017, № 545-2017-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.04.2026).
13. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 15.09.2021, № 957-2021-п. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.04.2026).
14. Про освіту: Закон України від 05.09.2017, № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 23.03.2026).
15. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991, № 875-XII. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text> (дата звернення: 30.03.2026).
16. Про повну загальну середню освіту: Закон України від 16.01.2020, № 463-IX. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 24.03.2026).
17. Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у галузі освіти осіб з особливими освітніми потребами та Рамки Дій щодо

освіти осіб з особливими освітніми потребами: доступ і якість: декларація від 10.06.1994, № 995_001-94. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-94#Text (дата звернення: 23.03.2026).

18. Ставнича Н., Нагорняк С. Механізм публічно-правового адміністрування освітньої безбар'єрності у сфері дошкільної освіти. *Публічне управління і право: історія, теорія, практика*. 2025. №5. С. 52-64.
19. Третьяк О. М. Інклюзія в освіті як ключова парадигма розвитку сучасного суспільства. In The XI International Scientific and Practical Conference «Implementation of modern scientific opinions in practice». March 20-21, Bilbao, Spain. 2023. С. 194-200.
20. Тріпак М. Я., Тимків А. О. Соціальний феномен інституціоналізації інклюзивної освіти. *Інклюзія і суспільство*. 2023. №1. С. 36-46.
21. Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities: UN General Assembly Resolution 48/96, 1993, December 20. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/standard-rules-equalization-opportunities-persons-disabilities> (дата звернення: 29.03.2026).